

1. *Coriandrum sativum* L. – koriandr setý
Tab. 63/1

Coriandrum sativum LINNAEUS Sp. Pl. 256, 1753. – Syn.:
Bifora loureirii KOSTEL. Allg. Med.-pharm. Fl. 4: 1183, 1835.

Exsikáty: TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 662. – Extra fines: Gerb. Fl. SSSR, no 2616.

Kořen tence větvenovitý, málo větvený, bílý. Lodyha (30–)50–70 cm vys., v hor. části řídce větvená, hladká. Přízemní a dol. lodyžní listy lichozpeřené, dl. řapíkaté, s čepelí v obrysu úzce eliptickou, až 8 cm dl., 4 cm šir., lístky šir. eliptické až okrouhlé, často 3dílné, na okraji nepravidelně zubaté; stř. a hor. lodyžní listy 2–3× peřenosečné, 5–6 cm dl., vzhůru se zmenšující, s úkrojky posledního řádu čárkovitými, tupě zašpičatělými, na krátké blanitě lemované pochvě přisedlé. Okolíky na nestejných, 2–3 cm dl. stopkách, bez obalu, tvořené 5–6 okolíčky, podepřenými obalíčky z 5–6 čárkovitých listenů a složenými z 5–8 květů. Kališní cípy úzce trojúhelníkovité, špičaté, nestejně, asi 0,5 mm

dl.; korunní lístky vnitřních květů úzce podlouhlé až obsrdčité, na vrcholu mírně vykrojené, s lalůčkem dovnitř ohnutým, u okrajových květů vnější lístky zvětšené, 3–4 mm dl., hluboce dvouklané, ve výřezu s dovnitř ohnutým lalůčkem nebo asymetrické, jen s jedním zvětšeným cípem; prašníky světle fialové. Dvounažky 2–6 mm v průměru, hladké, žlutohnědé. VI–VII. Tf.

2n = 22 (extra fines)

Pěstován jako kořeninová rostlina jak v zahrádkách, tak v polních kulturách a občas zplaňuje. Vyskytuje se ve stř. a j. Evropě, s. a j. Africe, z. stř. a v. Asii a v Severní Americe, většinou asi zplavnělý z kultury. Původní snad ve v. Středozeří. Pěstuje se pro plody, užívané jako koření a též pro farmaceutické účely (oficinální Oleum coriandri, silice obsahující zejména linalool). Listy nepříjemně páchnou po štěnicích (látka tridecenal). Pěstuje se jako jednoletá nebo ozimá kultura. Dříve byl hojně pěstován na j. Moravě. K pěstování povoleno cv. Hrubčický.

11. *Smyrniium* L. – tromín *)

Smyrniium LINNAEUS Sp. Pl. 262, 1753.

Lit.: KŘÍSA B., CHRTEK J. et SLAVÍKOVÁ Z. (1968): Poznámky k rozšíření druhu *Smyrniium perfoliatum* L. v ČSSR. Zpr. Čs. Bot. Společ. 3:65–68. – MÜLLER J. (1988): *Smyrniium perfoliatum* L. na Moravě. Zpr. Čs. Bot. Společ. 23:101–104.

Dvouleté byliny s hlízovitě ztlustlými kořeny. Lodyhy přímé, plné, v hor. 1/2 větvené a nápadně žlutozelené. Dolní lodyžní listy dl. řapíkaté, 1–3× zpeřené, pochvaté; hor. lodyžní listy celistvé, srdčitou bází objímavé. Terminální okolík složený ze 6–15 okolíčků; obal i obalíčky chybějí. Květy obouplavé; kalich nezřetelný; koruna zelenavě žlutá; na vrcholu semeníku až 3 mm dl. čnělky na krátkém stylopodiu. Dvounažky poltivé, merikarpia kulovitá až příčně oválná s 3 ostře vyniklými hlavními žebry sbíhajícími se k vrcholu, marginální žebra neznatelná; sekreční kanálky velmi četné. – 5 druhů převážně ve Středozeří a mírném pásu Evropy, vz. zavlekán i na jiné kontinenty. – Protandr. Entomogam.

1. *Smyrniium perfoliatum* L. – tromín prorostlý
Tab. 64/1

Smyrniium perfoliatum LINNAEUS Sp. Pl. 262, 1753.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 1248. – Extra fines: BAENITZ Herb. Eur., no 6064. – Fl. Austro-Hung., no 107, 1307. – Fl. Olten. Exs., no 367. – REVERCHON Pl. Esp., no 519. – SCHULTZ Herb. Norm., no 810. – SINTENIS Iter Thessal., no 327. – SINTENIS et BORNMÜLLER Iter Turc., no 728.

Lodyha přímá, 50–100(–150) cm vys., plná, křídlatě hranatá, po celé délce lysá nebo vzácně roztr. jemně pýřitá, větvená a zvláště v hor. části žlutozelená. Listy přízemní dl. řapíkaté, 1–3× zpeřené, lístky (úkrojky) v obrysu vejčité okrouhlé, 2–3laločné až -klané, na bázi srdčité, lysé, na okraji vroubkovaně zubaté, vz. téměř celokrajné; hor.

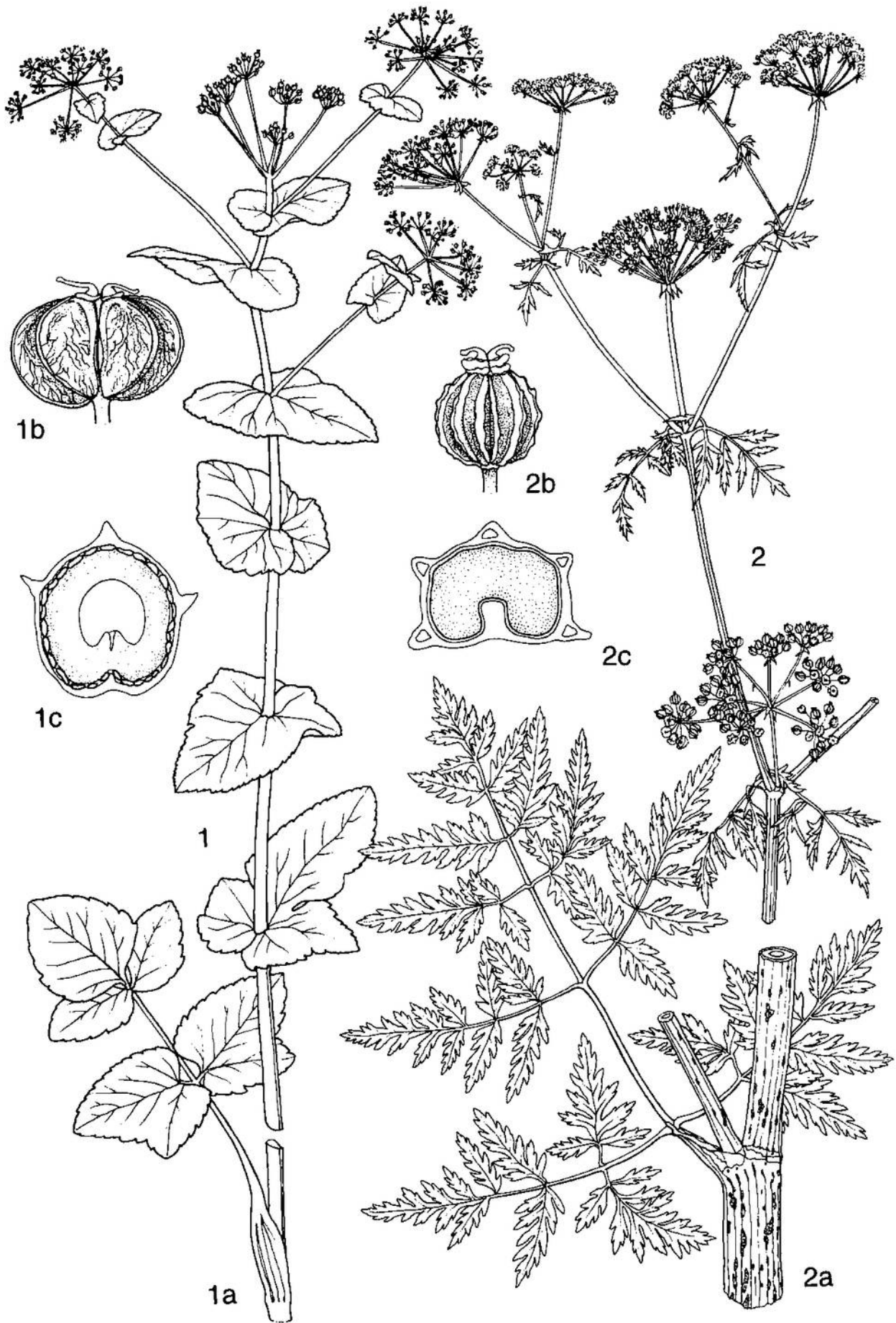
lodyžní listy celistvé, srdčitou bází objímavé, v obrysu vejčité a na okrajích vroubkované, vz. celokrajné a směrem ke květenství se zmenšující. Okolíky ze 6 až 15 okolíčků; obal i obalíčky chybějí. Kališní cípy nezřetelné; korunní lístky 0,8–1,5 mm dl., na vrcholu dovnitř zahnuté, zelenavě žluté. Merikarpia 3,0–4,0 mm v průměru, tmavě hnědá až černavá, lesklá, lysá, tvrdá. V–VI. Tf.

2n = 22 (ČR: 41. Stř. Povlt.)

Ekologie a cenologie: Lemy teplomilných doubrav, okraje komunikací, plášťová společenstva na bazických až slabě kyselých půdách. Ve společenstvech svazů *Geranion sanguinei* a *Prunion spinosae*.

*) Zpracoval B. Křisa

Tab. 64: 1 *Smyrniium perfoliatum*, 1a – dolní list, 1b – plod, 1c – příčný řez plůdkem. – 2 *Conium maculatum*, 2a – dolní část lodyhy s listem, 2b – plod, 2c – příčný řez plůdkem.

Rozšíření v ČR: Pravděpodobně zavlečený druh. Těžiště výskytu v planárním a kolinním stupni termofytika a v přilehlém mezofytiku. V současné době výskyt soustředěn pouze do okolí Prahy, jednou byl nalezen v Brně. – Mapy: KRÍSA et al. 1972:84.

T: 3. Podkruš. pán. (Teplice-Šanov, †; Bohosudov, †), 8. Čes. kras (Praha, mezi Velkou a Malou Chuchlí; Praha, Prokopské údolí, †), 9. Dol. Povlt. (Praha, Divoká Šárka; Praha,

Petřín, †), 10b. Praž. kotl. (Praha-Malešice, †), 16. Znoj.-brn. pah. (Brno, vrch Hády). – M: 41. Stř. Povlt. (Závist u Zbraslavi; Vrané nad Vltavou, †).

Celkové rozšíření: Evropa v celé j. části od Pyrenejského po Balkánský poloostrov, odtud zavlékán na sever (Švýcarsko, Rakousko, Německo a ČR, na Slovensku pouze na Devínské Kobyle a na j. svahu Kamzíku v Malých Karpatech). Izolované arely v Malé Asii, na Kavkaze a v Maroku. V některých případech, zejména ve stř. Evropě, je obtížné rozlišit původnost nebo druhotnost výskytu.

12. *Conium L.* – bolehlav *)

Conium LINNAEUS Sp. Pl. 263, 1753.

Lit.: FAIRBAIRN J. W. (1971): The alkaloids of hemlock (*Conium maculatum* L.). In: HEYWOOD V. H. [red.], The biology and chemistry of the Umbelliferae, Bot. J. Linn. Soc. 64, suppl. 1, p. 361–368. – LEUTE G. H. (1972): Die Arten der Gattung *Conium* L. Ann. Naturhist. Mus. Wien 75:91–98.

Jednoleté až dvouleté byliny. Lodyhy přímé, duté, oblé a na bázi červeně skvrnitě. Listy vícenásobně zpeřené, odlišné v obrysu i velikosti listových úkrojků v dol. a hor. 1/2 lodyhy. Okolíky ploché, složené ze 7–20 okolíčků; obal i obalíčky vyvinuty. Květy oboupohlavné i jednopohlavné; kalich nezřetelný; korunní lístky bílé, slabě paprskující a špičkou dovnitř zahnuté; stylopodium nepatrné, čnělky krátké. Dvounažky v obrysu šir. vejčité, slabě zploštělé, karpofor zřetelný; merikarpia s 5 ostře vyniklými, zvláště hlavními žebry, marginální žebra nejsou vytvořena; sekreční kanálky chybějí. – 2 druhy v mírném pásmu Evropy a v j. Africe; zavlečen do Asie a Makaronézie. – Protandr. Entomogam.

1. *Conium maculatum* L. – bolehlav plamatý

Tab. 64/2

Conium maculatum LINNAEUS Sp. Pl. 243, 1753.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 438. – PE-TRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 546. – Extra fines: BAENITZ Herb. Eur., sine no. – GANDOGGER Fl. Alger. Exs., no 434. – Herb. Fl. Ross., no 878. – REVERCHON Pl. Esp., no 1447.

Jednoleté, ozimé až dvouleté byliny, při vadnutí páchnoucí myšinou. Kořen kuželovitě ztlustlý nebo větvený. Lodyha (25–)100–200(–250) cm vys., po celé délce jemně žlábkovitě rýhovaná, rozvětvená, s větvemi často vstřícnými nebo po 2–3 v přeslenech. Dol. lodyžní listy v obrysu trojúhelníkovité, čepel 40–50 cm dl., 30–40 cm šir., řapík oblý, až 10 cm dl.; hor. lodyžní listy v obrysu trojboce vejčité, 2–4× zpeřené, tenké, menší, zcela lysé, tmavě zelené a přisedlé úzkými bíle lemovanými pochvami; lístky řapíčkaté, 10–25 cm dl., podlouhle kopinaté; listové úkrojky posledního řádu vejčité podlouhlé, zašpičatělé s dol. cípy vykrajovaně zubatými, celokrajné s bělavými špičkami. Okolíky dl. stopkaté, postranní delší než koncové a složené ze (7–)10–15(–20) okolíčků; obaly z 5–6 vejčité kopinatých, 4–6 mm dl., dolů odstávajících listenů se suchomázdřivými okraji; obalíčky ze 3–6 listenů, 1–2 mm dl., vejčité kopinatých, na bázi srostlých. Kališní cípy nezřetelné; korunní lístky obsrdčité, až 1,5 mm dl., slabě paprskující a špičkou dovnitř zahnuté, bílé. Merikarpia 3,0–3,5 mm

dl., 2,5–3,0 mm šir., šedohnědá; čnělky ca 1 mm dl. V–VIII. Tf. Hkf.

2n = 22 (ČR: 10. Praž. ploš., 20b. Hustop. pah., 35d. Břez. Podbrd.)

Poznámka: Celá rostlina je prudce jedovatá pro obsah alkaloidů, především coniinu. Podobný druh *Chaerophyllum bulbosum* má lodyhu v dol. části nazpět odstále štětinatou a pod lodyžními uzlinami ztlustlou.

Ekologie a cenologie: Rumiště, komposity, okraje cest, příkopy, ruderalní stanoviště, čerstvé navážky, vzácně ruderalizované břehy vodních toků. Druh dává přednost kyprým, vlhčím a na dusík bohatým půdám (okolí statků, hnojišť, apod.). Na vhodných stanovištích vytváří porosty často mohutných jedinců. Převážně ve společenstvech svazů *Arction lappae* (diagnostický druh as. *Lamio-Conietum maculati* OBERDORFER 1957) a *Agropyro-Rumicion crispi* (okrajově). V současné době na ústupu.

Rozšíření v ČR: Častější je v nižších a teplejších polohách, kromě většiny termofytika i v některých částech mezofytika, ve vyšších a horských polohách chybí úplně. Od planárního po suprakolinní stupeň s optimem výskytu v kolinním stupni (max.: Rajnochovice, 610 m).

T: 1. Doup. pah. (vz.), 2. Stř. Poohří, 3. Podkruš. pán. (Most; Jeníkov u Duchcova), 4. Loun.-lab. střed. (Ústí nad Labem; Vaňov), 5. Terez. kotl. (Roudnice nad Labem; Vědomice; Píšťany), 7. Středočes. tab. (Velvary; Rymář u Unhoště),

*) Zpracoval B. Křísa